

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 12 • 1965

Naglekors, Torskekonge og Enhjørning
Tilføjelser og Kommentarer

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Naglekors, Torskekonge og Enhjørning. Tilføjelser og Kommentarer

Naglekorset og Jesper Swedbergs Våben

I første bind av HT er *naglekorset* og *spikkorset* flere ganger omtalt med det formål, å bestemme disse betegnelser heraldisk. (Se registeret i HT I nr. 10). Et naglekors sammensatt av tre nagler, utvilsomt hentet fra Jesu lidelseshistorie, har jeg tidligere omtalt som en del av et hjelmmerke i et norsk våben. Lignende kors forekommer i norske geistlige segl fra omkring år 1700. Men det beste eksempel på et heraldisk naglekors tror jeg kan finnes i et svensk geistlig våbensegl fra samme tid. Jeg tillater mig å gjengi en avbildning av det her.

Professor og domprost, senere biskop,
Jesper Swedbergs våben. Foto efter
seglastøpning.

Seglet tilhørte domprost og professor i Uppsala, senere biskop i Skara, *Jesper Swedberg* (1653–1735), selv en meget fortjent mann, men best kjent som Emanuel Swedenborgs far. Hans våben er bemerkelsesverdig ved å forene en flerhet av religiøse symboler med en strengt heraldisk karakter.

Hvad angår våbenets tinkturer, er feltet skravert som blått (vel neppe synlig

i reproduksjonen). Av dette tør vi kanskje slutte, at skråbjelken, som er uten skravering, er ment som sølv. Korsene bør også være av sølv. Nøkkelen og de led-sagende firkanter kan være sorte. Duen på hjelmen er sikkert hvit.

Med hensyn til merkenes symbolske betydning, så er korsene omtalt ovenfor. Nøkkelen på skråbjelken kan neppe symbolisere annet enn Kirkens nøklemakt. De to firkanter vil jeg anta skal være to stener og stå for *petra* (lat.), sten eller klippe, i betydningen den grunnvoll Kirken bygger på.

Til støtte for den siste formodning henviser jeg til det våben, som førtes av den samtidige danske astronom, *Ole Rømer* (1644–1710). Det inneholder just denne figur sammen med et fyrstål, sikkert i betydningen *flintesten*.

Duen på hjelmen i Swedbergs våben er ikke Noahs due, som alltid fremstilles med et oljeblad eller en oljegren i nebbet, men duen som symbol på Den helligånd.

Hvad som i ætten *Swedenborgs* våben gjenfinnes av merker fra Swedbergs, er bare nøkkelen, her to nøkler korslagt, og skråbjelken, her to venstre skråbjelker. Videre minner en mitra i ætten Swedenborgs skjold om Jesper Swedbergs biskopelige verdighet.

H.K.

Den kronede Torsk

I tilknytning til artiklerne om den kronede stokfisk – S. T. Achen: Bergensfarerne og Islands ældste våben i HT 5/197, Hans Krag: Litt om heraldiske fisk 8/374, og Johan H. Meyer: Stokkfisk og stuemerker på Bryggen i Bergen 10/425 – kan følgende oplysninger kanskje føre til en opklaring:

Blandt de torsk der fanges og som blir forarbeidet til stok- eller klippfisk, finnes det en sjeldan gang nogen, som har en

merkelig og påfallende hodeform. De har en forhøining eller en pukkel på hodet. Det dreier sig — efter hvad fagfolk sier — om en syklig forandring av skallen som en følge av knokkeltuberkulose. Nu kaller fiskerne disse særskilte exemplarer med hodepukkel for «fiskekonge» eller «torskekonge» og forbinder dermed den myte, at «der hvor fiskekongen går hen, dér følger hans «fiskefolk» etter!» Det vil si, at den *fisker* som har fanget en fiskekonge, han har hatt hellet med sig og har større chancer for bedre fangst enn andre.

Nu er det vel ikke noget så særlig usannsynlig i å anta, at *kjøpmannen* utnytter myten og også ved hjelp av fiskekongen får fiskefolket (i form av stok- og klippfisk!) til sig. I alle fall kan man i Det Hanseatiske Museum i Bergen se, at de hanseatiske kjøpmenn har brukt slike fiskekonger *in natura* som amuleter i sine kontorer og forretningslokaler. Dér henger det den dag i dag slike preparerte fiskekonger, som er flere hundre år gamle. De er konservert som stokfisk, men med hode naturligvis, hvilket jo skal vise det karakteristiske. Ellers blir stokfisken tilberedt *uten* hode, som vel bekjennt.

Ifra bruken av slike «stokfiskekonger» *in natura*, til å sette den i et heraldisk våpen, er ikke skrittet langt. Det er heller ikke vanskelig å forstå, at den kunstner som har laget våpenmerket ikke har brukt en naturalistisk fremstillingsmetode, for det ville være lite dekorativt og uoverensstemmende med stilten og dessuten vanskelig å utforme, så at enhver tydelig kan se hvad som er ment. Kunstnerens fremstilling av det hele fiskekonge-kompleks er etter min mening brillant og enkel og kan vel knappt gjøres bedre: Det vekker hoss den innviede betrakter straks de riktige idéassosiasjoner (enndog den dag i dag!).

Det skulde bli et interessant eksperiment om man gav i opdrag til et reklamebüro eller et grafisk institut eller en grafiker-skoleklasse å lage et «moderne» varemerke på grundlag av torskekongemyten!

Bjarne Hartmark.

Heraldik og Poesi

Det forekommer mig, at den presentasjon *S. T. A.* foretok i HT II: 11/29 av Kai Friis Møllers dikt «Heraldik», ikke er fullstendig, uten at det samtidig påpekes, at diktet — uansett hvor god poesi — er slett heraldik.

Det som i diktet kalles *Englands våben*, kalles så feilaktig. Våbenet er hverken Englands eller kongen av Englands, men *Hans Britanniske Majestets våben*, i hvilket England — som nevnt i presentasjonen — bare er representert ved det ene felt: i rødt tre gull leoparde.

Hvad som imidlertid her er det vesentlige, er at Englands skjoldholder er løven, mens *enhjørningen*, som i diktet er gjort til et symbol på England «til alle tider», er våbenets *shotske* skjoldholder. I den våbenavbildning, som her i tidsskriftet er valgt til å ledsage diktet, legger vi merke til Englands rose under løvens fot, Skotlands tidsel under enhjørningens.

De engelske konger har i tidens løp som skjoldholdere benyttet følgende figurer: engel, svane, antilope, løve, okse, hind, villsvin, drage, hund, ørn, — men aldri en enhjørning, før Stuartene forenet den skotske og engelske krone.

Det kan for øvrig bemerkes, at i det våben, Hans Britanniske Majestet benytter i Skotland, står Skotlands løve i skjoldets 1. felt, likesom enhjørningen her inntar den fornemste plass av de to skjoldholdere.

H.K.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[sv] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.